शीतलत्वम्। यथा,—
"शैत्यं नाम गुणस्तवैव सहजः स्वाभाविकी स्वच्छता
किं ब्रुमः शुचितां भवन्ति शुचयः स्पर्शेन यस्यापरे।
किं वान्यत् कथयामि ते स्तुतिपदं त्वं जीविनां जीवनं
त्वच्चेन्नीचपथेन गच्छसि पयः कस्त्वां निषेद्धुं क्षमः॥"
इति लक्ष्मणसेनः॥

शैथिल्यं, क्ली, (शिथिल+भावे ष्यञ्।) शिथिलत्वम्। शिथिलस्य भाव इत्यर्थे ष्यञ्प्रत्ययेन निष्पन्नम्॥ (यथा, मार्कण्डेये। १०९। २२।
"भवन्तु केशाः पलिताः वलयः सन्तु मे शुभे।
शैथिल्यमेतु मे कायः कृतकृत्योऽस्मि मानिनि॥"

शैनेयः, पुं, (शिनेर्गोत्रापत्यमिति। शिनि+"इतश्चानिञः।"४।१।१२२। इति ढक्।) सात्यकिः। स तु श्रीकृष्णसारथिः। इति त्रिकाण्डशेषः॥ (यथा, भागवते। १। ८। ७।
"आमन्त्र्य पाण्डुपुत्त्रांश्च शैनेयोद्धवसंयुतः।
द्वैपायनादिभिर्व्विप्रैः पूजितैः प्रतिपूजितः॥")

शैरीयकः, पुं, नीलझिण्टी॥ इति रत्नमाला॥ शैरेयकोऽपि पाठः। दन्त्यसादिश्च॥

शैलं, क्ली, (शिलाया भवम्। शिला+अण्।) शैलेयम्। तार्क्ष्यशैलम्। इति मेदिनी॥ शिलाजतु। इति राजनिर्घण्टः॥

शैलः, पुं, (शिलाः सन्त्यत्रेति। शिला+ज्योत्स्नादित्वादण्।) पर्व्वतः। इत्यमरः॥ (यथा, रघुः। ४। ७१।
"ततो गौरीगुरुं शैलमारुरोहाश्वसाधनः।
वर्द्धयन्निव तत्कूटानुद्धूतैर्धातुरेणुभिः॥"
शिलासम्बन्धिनि, त्रि। यथा, भागवते। ११। २७। १२।
"शैली दारुमयी लौही लेप्या लेख्या च सैकती
मनोमयी दारुमयी प्रतिमाष्टविधा स्मृता॥")

शैलकं, क्ली, (शैलमेव। स्वार्थे कन्।) शैलजम्। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, बृहत्संहितायाम्। ७७। १०।
"हरीतकीशङ्खघनद्रवाम्बुभि-
र्गुडोत्पलैः शैलकमुस्तकान्वितैः।
नवान्तपादादिविवर्द्धितैः क्रमात्
भवन्ति धूपा बहवो मनोहराः॥")

शैलगन्धं, क्ली, (शैलस्य गन्धो यत्र।) शावरचन्दनम्। इति राजनिर्घण्टः॥

शैलगर्भाह्वा, स्त्री, शिलावल्का। इति राजनिर्घण्टः॥

शैलजं, क्ली, (शैले पर्व्वते जायते इति। जन+डः।) सुगन्धिद्रव्यविशेषः। तत्पर्य्यायः। शीतशिवम् २ शैलेयम् ३ शिलासनम् ४ शिलेयम् ५ शीतलम् ६ शैलम् ७ कालानुसार्य्यम् ८ शैलकम् ९ वृद्धम् १० कालानुसारि ११ अश्वपुष्पम् १२ शैलख्यम् १३ शिलापुष्पम् १४ गृहम् १५ इतिड रत्नमाला॥ अस्य गुणाः शैलेयशब्दे द्रष्टव्याः॥ पर्व्वतजाते, त्रि,॥

शैलजा, स्त्री, (शैले जायतेऽसौ इति। जन+डः। टाप्।) सैंहली। गजपिप्पली। इति राजनिर्घण्टः॥ दुर्गा। हिमशैलजत्वात्। यथा,
"तत् श्रुत्वा भगवद्वाक्यं विस्मिता हिमशैलजा।"
इति शिवरात्रिव्रतकथा॥

शैलधन्वा [न्] (पुं, (शैलवत् दृढं धनुरस्य। धनुषो धन्वन्नादेशः।) महादेवः। इति त्रिकाण्डशेषः॥

शैलधरः, पुं, (शैलस्य गोवर्द्धनस्य धरः।) श्रीकृष्णः इति धनञ्जयः॥

शैलनिर्य्यासं, क्ली, (शैलस्य निर्य्यास इव रसो यत्र।) शैलेयम्। इति केचित्॥

शैलपत्रः, पुं, (शैलवत् सुगन्धि पत्रमस्य।) विल्ववृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥

शैलबीजः, पुं, (शैलवत् कठिनं बीजमस्य।) भल्लातकवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥

शैलभित्तिः, स्त्री, (शैलानां भित्तिर्भेदो यस्याः।) टङ्कः। इति जटाधरः॥

शैलराजः, पुं, (शैलानां राजा। "राजाहःसखिभ्यष्टच्।"५।४।९१। इति टच्।) हिमालयपर्व्वतः। (यथा, कुमारे। ७। ६८।
"मूर्द्धानमालि क्षितिधारणोच्च-
मुच्चैस्तरं वक्ष्यति शैलराजः॥")

शैलराजसुता, स्त्री, (शैलराजस्य सुता।) दुर्गा यथा,—
"अरूपा परभावत्वाद्बहुरूपा क्रियात्मिका।
जाता शैलेन्द्रगेहे सा शैलराजसुता ततः॥"
इति देवीपुराणे ४५ अध्यायः॥
(गङ्गा। यथा, महाभारते। ३। १०९। ४
"प्रयाचस्व महाबाहो शैलराजसुतां नदीम्।
पतमानां सरित्श्रेष्ठां धारयिष्ये त्रिपिष्टपात्॥"

शैलवल्कला, पुं, (शैलं शिला वल्कलं यस्याः॥) शिलावल्कला। इति राजनिर्घण्टः॥

शैलशिविरं, क्ली, (शैलानां शिविरमिव समुद्रगर्भे बहुपर्व्वतावस्थानत्वात्तथात्वम्।) समुद्रः। इति त्रिकाण्डशेषः॥

शैलसुता, स्त्री, (शैलस्य सुता।) पार्व्वती। यथा,—
"मातः शैलसुतासपत्नि वसुधाशृङ्गारहारावलि
स्वर्गारोहणवैजयन्ति भवतीं भागीरथीं प्रार्थये॥"
इति वाल्मिकीयगङ्गाष्टकम्॥
ज्योतिष्मती। इति राजनिर्घण्टः॥

शैलाख्यं, क्ली, (शैलमिति आख्या यस्य।) इति रत्नमाला॥

शैलाग्रं, क्ली, (शैलस्य अग्रम्।) शिखरम्। इति त्रिकाण्डशेषः॥

शैलाजं, क्ली, (शैलादाजायते इति। आ+जन+ः।) शैलेयम्। इति राजनिर्घण्टः॥

शैलाटः, पुं, (शैले अटतीति। अट+अच्।) देवलः। सिंहः। शुक्लकाचः। किरातः। इति मेदिनी॥

शैलादिः, पुं, नदी। यथा,—
"निमित्तानीदृशान् दृष्ट्वा भूतभव्यभवो विभुः।
शैलादिं प्राह वचनं सस्मितं शशिशेखरः॥
हर उवाच।
नन्दिन् जयोऽद्य भावी नो न कथञ्चित् पराजयः।
निमित्तानीह दृश्यन्ते शुभदानि गणेश्वर॥
तच्छम्भुवचनं श्रुत्वा शैलादिः प्राह शङ्करम्।
कः सन्देहो महादेव यत् त्वं जयसि शात्रवान्॥")
इति वामने ६५ अध्यायः॥

शैलाली, [न्] पुं, (शिलालिना प्रोक्तं नटसूत्रमधीते इति। शिलालि+"पाराशर्य्यशिलालिभ्यां भिक्षुनटसूत्रयोः।"४। ३। ११० इति णिनिः।) नटः। इत्यमरः॥

शैलिक्यः, पुं, सर्व्वलिङ्गी। इति जटाधरः॥

शैली, स्त्री, (शीलस्येयमिति। शील+अण्। ङीष्।) सङ्केतः। यथा,—
"प्रज्ञप्तिः परिभाषा शैली सङ्केतसमयकाराश्च।"
इति त्रिकाण्डशेषः॥
आचार्य्याणामियं शैली यत् सामान्येनाभिधाय विशेषेण विवृणोति। इति मुग्धबोधटीकायां दुर्गादासः॥ (शिलाप्रतिमा। यथा, रामायणे। १। ६४। १२।
"यन्मां लोभयसे रम्भे कामक्रोधजयैषिणम्।
दशवर्षसहस्राणि शैली स्थास्यसि दुर्भगे॥")

शैलूषः, पुं, शिलूषस्यापत्यमिति। शिलूष+अण् नटः। (यथा, माघे। १। ६९।
"अथोपपत्तिं छलनापरोऽपरा-
मवाप्य शैलूष इवैष भूमिकाम्॥")
विल्ववृक्षः। इत्यमरः॥ धूर्त्तः। तालधारकः। इति शब्दरत्नावली॥

शैलूषिकः, पुं, नटवृत्त्यन्वेषी। यथा,—
"वृत्त्यन्वेषी नटानान्तु स तु शैलूषिकः स्मृतः॥"
इति ब्रह्मपुराणोक्तम्॥
इति प्रायश्चित्तविवेकः॥

शैलूषिकी, स्त्री, शैलूषिकजातिस्त्री। तद्गमनप्रायश्चित्तं यथा। संवर्त्तः।
नटीं शैलूषिकीं चैव रजकीं वेणुजीविनीम्।
कामतस्तु यदा गच्छेच्चरेच्चान्द्रायणद्वयम्॥"
ततश्चाज्ञानतश्चान्द्रायणम्। चान्द्रायणे धेन्वष्टकम्। इति प्रायश्चित्ततत्त्वम्॥

शैलेन्द्रः, पुं, (शैलानामिन्द्रः।) हिमालयः। यथा,—
"ददृशुस्ते ततो देवीमीषद्धासां व्यवस्थिताम्।
सिंहस्योपरि शैलेन्द्रशृङ्गे महति काञ्चने॥"
इति देवीमाहात्म्यम्॥

शैलेन्द्रस्थः, पुं, (शैलेन्द्रे तिष्ठतीति। स्था+कः।) भूर्जवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥